

צנזורה באמנות, חופש ביטוי

"תשובת יואב בראל" / הארץ / 12.7.68

1. צר לי מאוד לגלות שמר עטאללה מנצור - שאת רישומיו אני קורא בעניין ומכבד - נסחף לתגובה שיש בה יותר משמץ של דמגוגיה וטיעון מסלף, הבוחר את הנוח לו ומתעלם מכל מה שאינו תואם את מסקנותיו המוכנות מראש.

2. לא יצאתי להגן על "חופש האמנותי של גבריאל יערי" אלא על חופש הביטוי האמנותי. יערי השתרבב לכל הדיון מבלי שרצה בכך. ובאורח מקרי, העובדה שגבריאל יערי הוא חייל, באמת אינה רלוואנטית לדיון עצמו - אך כנראה שנראתה רלוואנטית מאוד לכתב האלמוני בעיתון "טרה סנקטה", שטרח להדגישה מספר פעמים וראה בה, כנראה, מקור לנגח בה את היצירה.

3. כמו כן, אין הוויכוח טובב על ערכה הסגולי של היצירה. אספקט זה הוא מושא לביקורת, וזו גם עסקה בכך (ראה "תרבות וספרות" - 1.3.68). ראו: המדובר אינו בשאלה אם היצירה היא "טובה" או אינה "טובה" - החשוב הוא אם אדם רשאי זכאי להתבטא בכלל - ובאמצעות יצירת אמנות בפרט - בחרות מלאה. אני מאמין שכל אמן זכאי לפעול מתוך חופש יצירה מלא, בין אם המדובר ברמברנדט - האם מותר לרמברנדט ליצור תחריטים בהם מתוארות סצנות מיטה שלו ושל אשתו? - או באמן מתחיל. כל ניסיון לערב בדיון ויכוח על איכות או על פרטיו האישיים של גבריאל יערי, יש בו כדי לטשטש ולערפל את הדבר העיקרי - פגיעה בחופש הביטוי האמנותי.

4. מר עטאללה מנצור אינו בוש להמציא "עובדות" דמיוניות ש"תעזורנה" לו לחזק את טיעונו: הוא כותב ש"לקחו צילום של כמעט פרוצה (בבגדי עבודתה!) כדי לסמל קדושים (ההדרגות שלי - י.ב.) זוהי דוגמה לדמגוגיה מכוערת. מה זה "כמעט פרוצה"? השחקנית בריט אקלנד היתה בזמן שנעשה הציור אישה נשואה ואם לילדים; את עיני מי מנסה לאחוז מר מנצור? מה פירוש בבגדי עבודתה? היא לבושה בדיוק באותה שמלה בה לבושות הנשים הצעירות בכל העולם המערבי. או, אולי כדאי להאשים בפגיעה בדת גם את מיכלאנג'לו שצייר את הקדושים - היהודים והנוצרים כאחד - בעירום? (נא לא להיות מופתע, גם זה נעשה). נוצר רושם חזק שמר עטאללה מנצור עשה אחת משתיים: או שלא ראה מימיו את ציורו של גבריאל יערי (בכך קשה להאמין - צילמו פורסם בשבוע שעבר ב"תרבות וספרות") או - גרוע הרבה יותר - זהו סילוף בודון.

5. באמת מצער הדבר שצילום עבודתו של יערי (לא התמונה עצמה - אותה לא טרחו לראות) פגע, אם באמת פגע, ברגשות דתיים. יש לי ספקות רבים באשר למניעים האמיתיים

ל"היפגעות" זו - אך לא בזה העניין. אנשים שונים נפגעים מדברים שונים. אני, למשל, נפגע מהגבלת חופש היצירה - ועמי רבים אחרים. מי יבטיח לי שמחר לא יבואו נטורי-קרתא ויטענו שהם נפגעים ברגשותיהם הדתיים העמוקים ביותר, כאשר הם שומעים שבארץ מדברים בשפה העברית, אשר לפי אמונתם היא שפת קודש ואסור לחללה בדיבורי חוליין? האם גם אז תאסור המשטרה (בעברית) - בתוקף סעיף 149א' - לדבר עברית? רגשות דתיים נפגעים מדברים שונים: עצם העובדה שההוגנוטים קיימים, פגעה כנראה ברגשותיהם של אחיהם הקתוליים. הם גם טרחו למחוק את הפגיעה - על ידי טבח ההוגנוטים. אני יכול להבטיח למר מנצור, שהייתי מגיב באותה צורה עצמה אילו היתה ה"פגיעה" בנושא "יהודי או ישראלי". אני יכול שלא להסכים למילה אחת מדבריו של "צנובר" - כפי שמכנה אותו מר מנצור - (הכוונה לשמעון צבר?) אך בו בזמן להילחם בכל יכולתי על זכותו לומר מה שברצונו, אם תותר לי חזרה על משפט מפורסם. ההתפרעות בעת ביצוע ה"מתיאוס פאסיון" של באך מגונה בעיני לא פחות מההתערבות של חוגי הכמורה ושר הדתות בחופש היצירה, אך במקרה הראשון לפחות לא היתה התגובה רשמית ו"בחסות החוק". אגב, באמת מדוע לא להפעיל את סעיף 149א' על כל המוזיקה הווקאלית של באך ושאר הקומפוזיטורים הדתיים?

6. לסיכום, אדגיש ואומר, שהדיון אינו על גבריאל יערי, או על היותו חייל, או על רמתה המשוערת של יצירתו. הדיון הוא על זכותו של אמן להביע עצמו בחרות מלאה מכפייה דתית, פוליטית או אידיאולוגית.

